

Yaratıcı Drama Destekli Grup Psikoterapisinin Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Annelerin Problem Çözme ve Öznel İyi Oluş Düzeylerine Etkisi

Zeynep Gümüş Demir¹

Kahraman Güler²

Deniz Sevimli³

Makale Bilgisi

DOI: 10.21612/yader.2022.001

Makale Geçmişi

Geliş tarihi 27.11.2020
Düzeltilme 10.06.2021
Kabul 29.06.2021

Anahtar Sözcükler

Yaratıcı drama
Problem çözme
Öznel iyi oluş
Grup psikoterapisi

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Öz

Bu çalışmanın amacı, yaratıcı drama destekli grup psikoterapisinin özel gereksinimli çocuğu olan annelerin problem çözme ve öznel iyi oluş düzeylerine etkisinin incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu, İstanbul'da bir rehberlik ve araştırma merkezinde takip edilen çocukların annelerinden oluşan toplam 20 kişi oluşturmaktadır. Araştırma, öntest-sontest kontrol grubu olmayan yarı deneysel desen içinde yürütülmüştür. Yaratıcı drama destekli grup psikoterapisi her biri 90 dakika süren 10 oturumda ve iki grup halinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Sosyodemografik Bilgi Formu kullanılmış olup yaratıcı drama destekli grup terapisinin başlangıcında ve bitiminde Problem Çözme Ölçeği ve Öznel İyi Oluş Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde nicel verilerin karşılaştırılması ve non- parametrik iki grup arasındaki farkı analiz etmek için iki bağımlı değişken testi olan Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi kullanılmıştır. Parametrik olmayan iki grup arasında nicel veri karşılaştırılmasında Mann Withney U Testi, ikiden fazla grup karşılaştırmaları için Kruskal-Wallis Testi kullanılmıştır. Yaratıcı drama destekli grup psikoterapisinde öznel iyi oluş ölçeği öntest-sontest puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($z=-0,747$; $p>.05$). Katılımcıların problem çözme envanteri öntest-sontest puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($z=-.2,580$; $p<.05$). Bu sonuca göre katılımcıların problem çözme becerilerinin arttığı görülmektedir. Yaratıcı drama, özel gereksinimli çocuğu olan annelerin ihtiyaçlarına yönelik olarak onlara önemli kazanımlar getirebilecek bir yöntem olarak bu çalışmada ele alınmıştır. Bu bağlamda yaratıcı drama, özel gereksinimli çocuklar ve aileleriyle yapılan çalışmalara katkı sağlayabilecek, bir grupla çalışma yöntemi olarak değerlendirilmektedir. Çalışma, özel gereksinimli bireylerin ailelerine psikososyal destek alternatifi sunma açısından önem taşımaktadır.

1 Dr.,Üsküdar Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, e-posta: zeynep.gumus@uskudar.edu.tr. ORCID ID:0000-0003-4474-4813

2 Dr., Aydın Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, e-posta: kahramanguler@aydin.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-0049-0658

3 Klinik Psikolog, e-posta: desevim@gmail.com ORCID ID: 0000-0001-8502-8843

Giriş

Özel gereksinimli çocuklar, bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından çeşitli nedenlerle akranlarından beklenen düzeyde farklılık göstermektedir. Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler, psikolojik, sosyal ve ekonomik yönden sorun yaşamaktadır (Avşaroğlu ve Güleş, 2019). Özel gereksinimli çocukların anneleri genellikle birincil bakım verenlerdir. Bu bağlamda annelerin öznel iyi oluşları, problem çözme becerilerine sahip olmaları ve stresi yönetebilmeleri önem arz etmektedir.

Bronfenbrenner'in ekolojik sistemler kuramı, ev ve okul ilişkilerinin önemine değinen en temel yaklaşımlardan biridir. Bu yaklaşımın merkezinde çocuk vardır. Çocuğu çevreleyen ve etkileyen dört sistemi Mikrosistem, Mezosistem, Egzosistem ve Makro Sistem olarak ele alır (Bronfenbrenner, 1979). Genel olarak özel gereksinimli bireylerin aileleri, şok, reddetme, depresyon, karmaşa, suçluluk, kızgınlık, pazarlık, kabul ve uyum aşamalarından geçmektedir (Cavkaytar, 2018). Birçok kuram ve uygulamaları, özel gereksinimli bireylerin ve ailelerinin sağlıklı bir şekilde gelişimi için modeller sunmaktadır. Bu bağlamda özel gereksinimli bireylerin ailelerine yönelik yaratıcı drama çalışmaları önemli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Bronfenbrenner,1986). Bu çalışmada ise yaratıcı drama, grup psikoterapisi kapsamında bir araç olarak yararlanılmıştır. Türkiye'de özel eğitim hizmetleri Özel Eğitim Hakkında 573 sayılı Kanun hükmünde Kararname doğrultusunda yürütülmektedir ve eğitim alanında birçok önemli çağdaş gelişmeyi içermektedir (Eripek, 2002). Deneyimlemek, öğrenmenin daha etkin gerçekleşmesinde önemli bir belirleyicidir. Bu bağlamda yaratıcı drama uygulamaları; bireylerin duygularını fark etmeleri, anlamaları ve değişimleri için bir katalizör olarak düşünülebilir.

Yaratıcı drama, bir yaşam pratiği ve bireylerin kişisel gelişimiyle yakından ilgilidir. Katılımcıların düşünme, dinleme, konuşma ve iletişim becerileri kazanmalarına yardımcı olarak problem çözme, plan yapma gibi yaşam becerileri kazanmalarında etkilidir (Adıgüzel, 2013). Aktif ve deneyimsel bir psikoterapi ortamı yaratan yaratıcı dramanın, özel gereksinimli bireyler üzerinde olumlu etki sunduğu bulunmuştur (Feniger-Schaal ve Orkibi, 2020). Yaratıcı drama, katılımcılara sadece sorunlarından bahsetmek yerine onlara sorunları canlandırma olanağı sunmaktadır. Rol oynama, ister kendiliğinden ister metne dayalı olsun, rollerin canlandırılması anlamına gelir ve oyuncular tüm canlandırma boyunca kimliklerini değiştirmeden kendi kimliklerinde kalırlar (Kipper ve Ritchie, 2003). Yaratıcı dramanın grup dinamiklerinin belirlenmesi, etkinlik kurallarının oluşturulması, etkinliklerin açıklanması gerekmektedir (Liu, 2020).

Yaratıcı drama müdahalelerinin, olumlu tutum ve davranış kazanımlarında (Demir Acar ve Bayat, 2019), benlik saygısının (genel benlik, sosyal benlik, akademik benlik ve ebeveyn benlik saygısı) gelişiminde (Yücesan ve Şendurur, 2018) olumlu etkilerinin olduğu saptanmıştır. Duyguların düzenlenmesi, farkındalık ve sosyal etkileşim için de olumlu katkıları olan bir müdahale olarak görülmektedir (Pulos, 2020; Wang ve ark., 2020). Engelli yaşayan birçok genç, sosyal rollerini yerine getirmede akranlarının gerisinde kalmaktadır (Kingsnorth ve ark., 2019). Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler daha fazla stres ve bakım sorunu yaşamaktadır (Nik Adib ve ark., 2019). Ebeveynlerin, çocuklarının ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı gelişiminde önemli rol oynadıkları bilinmektedir (De Wit ve ark., 2018; Sanders ve Turne, 2018). Ayrıca ebeveynlik stresinin çocukların gelişimi üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. İnsanlar stresli veya endişeli olduklarında empatik

bir tutum sergilemeleri zorlaşmaktadır (De Wit ve ark., 2018). Ebeveynler, özel gereksinimli çocuklarını kabullenmekte ve bakımlarını sürdürmekte zorlanmaktadır (Nik Adib ve ark., 2019).

Bir müdahalenin katılımcıların davranışsal değişiklikleri üzerindeki etkisini ölçmek sosyal koşullarla yakından ilgilidir (Breuer ve ark, 2016). Rol oynamanın, etkileşimli oyunlar ve tartışmaları içeren etkinlik temelli yaklaşımın ebeveynler için güvenli bir alan yaratmaya ve gerçek bir değişim kültürü oluşturmaya yardımcı olduğu ileri sürülmektedir (De Wit ve ark., 2018). Dramanın terapi amaçlı kullanıldığı çalışmalarda, spesifik olarak oyun ve somutlaştırma tekniklerinin entegrasyonunun, kişilerin kendilerindeki ve başkalarındaki güçlü duyguları ve davranışları daha iyi tanımalarını ve anlamalarını sağladığı ileri sürülmektedir (Rose ve Rose, 2020). Drama lideri yapılacak çalışmanın amacına ve grubun yapısına göre süreci belirler. Ayrıca yapılandırılmış belli aşamaları izlemek durumundadır. Yaratıcı drama etkinlikleri, katılımcıların eleştirel düşünme, problem çözme, işbirliği, iletişim, yaratıcılık ve öz farkındalık hakkında bilgi edinmelerini sağlar. Yaratıcı drama uygulamalarında iletişimin en önemli bileşenlerinden biri, beden ve duyuların etkin kullanımudur (Adıgüzel, 2006). Son yıllarda özel gereksinimli bireylerin eğitimi ve sosyalleşmesinde ayrıca ailelerinin eğitiminde yaratıcı dramının daha yaygın bir şekilde yer aldığı gözlenmektedir (Şenol ve Metin, 2021).

Ebeveynlerin çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak ve yetkin ebeveynliği teşvik etmek için gerçekleştirilen araştırma ve projeler tüm topluma büyük fayda sağlayabilecek potansiyele sahiptir. Arkadaşlıklar içinde başka tür destekler de paylaşılabilir (örneğin, bilgi, çocuk bakımı), önceki araştırmalar duygusal desteğin özel önemini vurgulamıştır (Boehm ve Carter, 2016). Olumsuz çocukluk deneyimleri nedeniyle bireyler yaşamları boyunca çeşitli fiziksel, zihinsel ve sosyal sağlık sorunları yaşayabilirler. Bireylerin strese tepkilerini ve başa çıkma stratejilerini anlamak, stresin nedenleri kadar önemlidir (Amine, 2018). Türkiye’de yapılan bazı çalışmalar (Arbay ve Akfırat, 2012; Kaya ve Eratay, 2009) yaratıcı drama yönteminin özel gereksinimli bireylerin sosyal beceri gelişimindeki etkililiğini ortaya koymaktadır. Aile eğitimleri açısından ise Zihin Engellilere Özbakım ve Ev İçi Becerilerinin Öğretiminde Bir Aile Eğitim Programı (ÖZEBÖP), Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocukların Annelerine Eğitim Uzmanlarıyla Çalışırken Gerekli Olan Etkili İletişim Becerilerinin Kazandırılması Programı, Baba Destek Programı (BADEP), Anne Destek Programı (ADEP), Aile Bilgi ve Destek Eğitim Programı (E-ABDEP) örnek verilebilir (Cavkaytar, 2018; Çankaya ve Kuzu, 2018). Her bir program, genel olarak hedeflediği gruplara özgü etkinlikler ve bilgiler içermektedir. Yaratıcı drama destekli grup psikoterapisinin özel gereksinimli çocuğu olan annelerin problem çözme ve özel iyi oluş düzeylerine etkisinin incelenmesini amaçlayan bu araştırmanın, Türkiye’de bu konudaki müdahale çalışmalarından biri olarak alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma Yöntemi

Araştırma öntest, sontest kontrol grubu olmayan yarı deneysel desen içinde yürütülmüştür. Bu desen, katılımcıların deneysel araştırmanın öncesinde ve sonrasında, bağımlı değişken ile ilgili ölçüme tabi tutulmasıdır. Yarı deneysel desen, bütün değişkenlerin kontrol altına alınmasının mümkün olmadığı durumlarda kullanılan deneysel desendir (Büyüköztürk, 2007; Karasar, 1999, s. 86). Program öncesinde gönüllü ebeveynler ile yapılan yarı yapılandırılmış bir görüşme ile katılımcılar

program hakkında detaylı olarak bilgilendirilmiştir. Ön görüşme, katılımcıların yaşadıkları sorunlar hakkında veri toplanmasını sağlamıştır. Her görüşme uzman bir psikolog tarafından yapılmış ve 20-30 dakika aralığında sürmüştür. Görüşmelerin sonunda ortak konu listesi oluşturularak bu bağlamda oturumlarda işlenecek konular; iletişim becerileri, problem çözme ve stresi yönetme becerileri, duygu odaklı başa çıkma, farkındalık, etkili disiplin uygulamaları, çocukların gelişimsel ihtiyaçlarının dikkate alınması, olumlu çocuk davranışlarının tanınması olarak belirlenmiştir. Çalışmada katılımcılar iki gruba ayrılmıştır. Sosyodemografik Bilgi Formu araştırmacılar tarafından yüz yüze görüşme ile doldurulmuştur. Problem Çözme Envanteri (PÇE) ve Öznel İyi Oluş Ölçeği, yaratıcı drama destekli grup psikoterapisi uygulanmadan önce öntest; çalışma süreci sona erdikten sonra ise sontest olarak uygulanmıştır.

Yaratıcı drama uygulaması birkaç aşamada gerçekleştirilmiştir ve etkinliğin yapılandırılmasında izlenmesi gereken aşamalar; ısınma-hazırlık çalışmaları, canlandırma (esas çalışma) ve değerlendirme-tartışma çalışmaları olarak belirlenmiştir (Adıgüzel, 2006; Akyol, 2003; Karadağ ve Çalışkan, 2005). Grup yöneticisinin rehberliğinde gerçekleşen bu aşamalarda spontane ve yaratıcı bir tutum izlenmiştir. İkinci aşama olan canlandırmada katılımcıların ifade ettikleri bazı problemler ve sorunlar üzerinde çalışılmıştır. Bu çalışma, katılımcı profiline uygun karakterlerin oluşturulması ve oluşturulan karakterler üzerinden canlandırmaların oynanması şeklinde devam etmiştir. Son aşama ise katılımcıların duygularını ve deneyimlerini paylaşmasından oluşmuştur. Yaratıcı drama sürecinden sonra oturumun tümü terapötik açıdan değerlendirilerek grupta psikoterapi süreci içinde farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Oturumlarda sadece yaratıcı drama yapıldığını belirtmek büyük bir yanılgı olacaktır. Tüm atölyelerde yaratıcı drama süreci, grupta psikoterapi sürecinde araç olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılar, üzerinde dönüştürücü bir deneyim yaşamaları hedeflenen yaratıcı drama grubu, yaratıcı drama konusunda eğitilmiş ve deneyimli bir klinik psikolog tarafından yönetilmiş kurgusal bir dünya ve yaratılan karakterler üzerinden süreç devam edecek şekilde 10 oturumda tamamlanmıştır. Grup içerisindeki katılımcılar birbirlerini dinleyerek, birbirlerinden öğrenerek birbirleriyle bağ oluşturmuşlardır. Bu durumun sonucunda oluşan pozitif grup dinamikleri, katılımcıların yeni ebeveynlik davranışları ve başa çıkma stratejileri geliştirmelerini desteklemektedir. Grup içerisindeki bireylerin kendileri ile benzer sorunlar yaşayanlarla paylaşımlarda bulunmaları onlara yalnız olmadıklarını hissettirir ve bu önemli bir paylaşımdır. Bu paylaşımlarla sorun yaşadıkları duygu, düşünce ve davranışlara karşı ortak çözümler geliştirebilirler. Ayrıca ebeveynlerin çocuklarıyla daha etkin ilişki kurmalarını desteklemektedir. Ebeveynlerde değişim yaratmayı hedefleyen çalışma, sorumluluk almaya teşvik edicidir. Her oturumun sonunda katılımcılardan olumlu ve olumsuz duygusal süreçleri hakkında görüşleri ve iyileştirme önerileri alınmıştır. Yeni deneyimlerin ve değişimlerin günlük hayata adaptasyonu için katılımcılara ev ödevleri verilmiştir. Görüşmeler ve grup toplantıları İstanbul'da özel bir danışmanlık merkezinde gerçekleştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, İstanbul'da bir rehberlik ve araştırma merkezinde takip edilen çocukların annelerinden oluşan toplamda 20 kişi oluşturmaktadır. Katılımcılara istediklerinde çalışmadan ayrılma hakları olduğu konusunda bilgi verilmiş, onlardan gönüllü olduklarına dair bilgilendirilmiş onamları yazılı olarak alınmıştır. Katılımcılar yaratıcı drama destekli grup

psikoterapisi öncesi ve sonrasında değerlendirilmiş, grup terapisine başlamadan önce ve terapi sonlandıktan sonra ölçekler uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Sosyodemografik Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından oluşturulan form; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni durum, çalışma durumu ve sosyal güvence durumu gibi bilgileri içermektedir.

Problem Çözme Envanteri (PÇE): Heppner ve Petersen tarafından 1982 yılında geliştirilmiştir. Bireylerin karşılaştıkları sorunlara nasıl tepki verdiklerini ölçmeyi hedeflemektedir. Otuz beş maddeden oluşan ölçekte 32 madde değerlendirmeye alınmaktadır. Ölçek altılı likert şeklinde puanlanmaktadır. Türk kültürüne uyarlama çalışmaları Taylan (1990) ve Şahin, Şahin ve Heppner (1993) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .86'dır. Alınan yüksek puan, problem çözme becerisi algısının düşük olduğunu göstermektedir.

Öznel İyi Oluş Ölçeği: Tuzgöl-Dost (2004) tarafından geliştirilen öznel iyi oluş ölçeği 46 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puan 46 ile 230 arasında değişmektedir. Ölçek maddelerinin 26'si olumlu 20'si olumsuz ifade şeklindedir. Ölçek bireylerin yaşamları hakkındaki bilişsel değerlendirmeleri ile olumlu ve olumsuz duyguların sıklığı ve yoğunluğunu belirleyerek öznel iyi oluş düzeylerini tespit etmeyi hedeflemektedir. Ölçek beşli likert şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .93, güvenilirlik katsayısı .86'dır. Ölçekten alınan yüksek puan, öznel iyi oluş düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen verilerin analizi yapılırken, veriler bilgisayara sayısal ifade olarak girilmiş ve bu verilerin Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı (Statistical Program for Social Sciences-SPSS 25.0) kullanılarak istatistiksel analizleri yapılmıştır. Analizlere başlamadan önce veriler normal dağılım açısından incelenmiştir. Örneklem sayısı 30'dan küçük olduğu için Araştırma değişkenlerinin örneklem grubunda normallik dağılımının analizi için yapılan Non-Parametrik testler uygulanmıştır. Uygulanan analizinde %95 güvenilirlik düzeyi esas alınmıştır. Nicel verilerin karşılaştırılmasında non- parametrik, iki grup arasındaki farkı analiz etmek için iki bağımlı değişken testi olan Wilcoxon **İşaretlenmiş** Mertebeler Testi kullanılmıştır. Parametrik olmayan nicel verilerin karşılaştırılmasında Mann Withney U testi, ikiden fazla grup karşılaştırmaları için Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmanın verilerinin 2019 yılında toplanması nedeniyle araştırma kapsamında Etik Kurul izni gerekmemektedir. Yapılan araştırma "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi"nde belirtilen tüm kurallara uyularak yapılmıştır. Söz konusu yönergenin "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlıklı ikinci bölümünde belirtilmiş olan eylemlerin hiçbiri meydana gelmemiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formundan elde edilen bulgular yer almaktadır.

Tablo 1. Örneklem Grubunun Demografik Değişkenlere Göre Dağılım

		f	%
Yaş	25-35	8	40,0
	36-45	7	35,0
	45 ve üstü	5	25,0
	Toplam	20	100,0
Cinsiyet	Kadın	20	100,0
Medeni Durum	Evli	20	100,0
Kaç Çocuk Sahibi	1	4	20,0
	2	10	50,0
	3	3	15,0
	4	1	5,0
	5	1	5,0
	Toplam	19	95,0
	Kayıp Toplam		1
Meslek	İşçi	1	5,0
	Ev Hanımı	18	90,0
	Toplam	19	95,0
Kayıp Toplam		1	5,0
Eğitim Durumu	Okur-yazar değil	1	5,0
	Okur-yazar	1	5,0
	İlkokul	10	50,0
	Ortaokul	4	20,0
	Lise	3	15,0
	Lisans-Lisansüstü	1	5,0
	Toplam	20	100,0
Sosyal Güvence	Var	18	90,0
	Yok	1	5,0
	Toplam	19	95,0
Kayıp Toplam		1	5,0
Çalışıyor musunuz	Evet	3	15,0
	Hayır	17	85,0
	Toplam	20	100,0
Herhangi Bir Rahatsızlık	Var	8	40,0
	Yok	12	60,0
	Toplam	20	100,0

Tabloda görüldüğü üzere, çalışma grubunun %40'ı 25-35 yaş arası, %35'i 36-45 yaş arası, %25'i 45 ve üzeri yaşta, %100'ü kadın, %100.0'ü evli, %20'sinin 1 çocuğu var, %50'sinin 2 çocuğu var, %15'inin 3 çocuğu var, %5'inin 4 çocuğu var,% 5.0'inin 5 çocuğu var, %5'i işçi, %90'ı ev

hanımı, %5'i okur-yazar değil, %50'si okur-yazar, %50'si ilkokul mezunu, %20'si ortaokul mezunu, %15'i lise mezunu, %5'i lisans-lisansüstü mezunu, %90'ının sosyal güvencesi var, %5'inin sosyal güvencesi yok, %15'i çalışıyor, %85'i çalışmıyor, %40'ının herhangi bir rahatsızlığı var, %60'ının herhangi bir rahatsızlığı yoktur.

Tablo 2. *Özel İyi Oluş Ölçeği Öntest-Sontest Ortalamaları Arasında Anlamlı Bir Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi Sonuçları*

		N	S.O	S.T	Z	p
Özel İyi Oluş Ölçeği-SonTest-Son Test	Negatif Sıralar	9a	9,44	85,00	-,747	0,455
Özel İyi Oluş Ölçeği- Ön Test	Pozitif Sıralar	11b	11,36	125,00		
	Eşit	0c				
	Total	20				

a. ÖzelİyiOluşÖlçeği-Sontest < ÖzelİyiOluşÖlçeği-Öntest

b. ÖzelİyiOluşÖlçeği-Sontest > ÖzelİyiOluşÖlçeği-Öntest

c. ÖzelİyiOluşÖlçeği-Sontest = ÖzelİyiOluşÖlçeği-Öntest

Tabloda görülebileceği üzere, özel iyi oluş ölçeği puanları öntest-sontest sıralamalar ortalamalarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler testi sonucunda, sıralama ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($z=-0,747$; $p>.05$).

Tablo 3. *Problem Çözme Envanteri Öntest-Sontest Ortalamaları Arasında Anlamlı Bir Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler Testi Sonuçları*

		N	S.O	S.T	Z	p
ProblemÇözmeEnvanteri-Son Test	Negatif Sıralar	15a	11,60	174,00	-2,580	0,010
ProblemÇözmeEnvanteri-Ön Test	Pozitif Sıralar	5b	7,20	36,00		
	Eşit	0c				
	Total	20				

a. ProblemÇözmeEnvanteri-SonTest < ProblemÇözmeEnvanteri-ÖnTest

b. ProblemÇözmeEnvanteri-SonTest > ProblemÇözmeEnvanteri-ÖnTest

c. ProblemÇözmeEnvanteri-SonTest = ProblemÇözmeEnvanteri-ÖnTest

Tabloda görülebileceği üzere, problem çözme envanteri puanları öntest-sontest sıralama ortalamalarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Non-Parametrik Wilcoxon İşaretlenmiş Mertebeler testi sonucunda, sıralama ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($z=-.2,580$; $p<.05$). Bu sonuca göre son teste alınan puanların daha düşük olduğu görülmektedir. Buradan örneklemin problem çözme becerilerinin arttığını söyleyebiliriz.

Tablo 4. Yaş Değişkenine Göre Problem Çözme Envanteri Öntest-Sontest ve Öznel İyi Oluş Ölçeği Öntest-Sontest Puanlarının Karşılaştırılması İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

		N	S.O	X2	Sd.	p
Problem Çözme Envanteri-ÖnTest	25-35	8	11,88	1,189	2	0,552
	36-45	7	10,57			
	45 ve üstü	5	8,20			
	Total	20				
Problem Çözme Envanteri-SonTest	25-35	8	12,69	2,286	2	0,319
	36-45	7	10,00			
	45 ve üstü	5	7,70			
	Total	20				
Öznel İyi Oluş Ölçeği-ÖnTest	25-35	8	8,00	5,268	2	0,072
	36-45	7	9,71			
	45 ve üstü	5	15,60			
	Total	20				
Öznel İyi Oluş Ölçeği-SonTest	25-35	8	10,81	0,279	2	0,870
	36-45	7	11,00			
	45 ve üstü	5	9,30			
	Total	20				

Tabloda görüldüğü üzere, Problem Çözme Envanteri **Öntest-Sontest** ve **Öznel İyi Oluş Ölçeği Öntest-Sontest** sıralama ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H sonucunda gruplarının sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>05$).

Tablo 5. Bilinen Rahatsızlık Değişkenine Göre Problem Çözme Envanteri Öntest-Sontest ve Öznel İyi Oluş Ölçeği Öntest-Sontest Puanlarının Karşılaştırılması İçin Yapılan Non-Parametrik Man-Whitney-U Testi Sonuçları

Herhangi bir rahatsızlık		N	S.O	S.T	U	W	Z	p
Problem Çözme Envanteri-ÖnTest	Var	8	7,75	62,00	26,000	62,000	-1,697	0,090
	Yok	12	12,33	148,00				
	Total	20						
Problem Çözme Envanteri-SonTest	Var	8	8,25	66,00	30,000	66,000	-1,396	0,163
	Yok	12	12,00	144,00				
	Total	20						
Öznel İyi Oluş Ölçeği-ÖnTest	Var	8	10,75	86,00	46,000	124,000	-0,154	0,877
	Yok	12	10,33	124,00				
	Total	20						
Öznel İyi Oluş Ölçeği-SonTest	Var	8	8,88	71,00	35,000	71,000	-1,004	0,315
	Yok	12	11,58	139,00				
	Total	20						

Tabloda görüldüğü üzere, Problem Çözme Envanteri Öntest-Sontest ve Özne İyi Oluş Ölçeği Öntest-Sontest sıralamalar ortalamalarının bilinen rahatsızlık değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Man-Whitney-U sonucunda gruplarının sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>05$).

Tablo 6. Çalışma Durumu Değişkenine Göre Problem Çözme Envanteri Öntest-Sontest ve Özne İyi Oluş Ölçeği Öntest-Sontest Puanlarının Karşılaştırılması İçin Yapılan Non-Parametrik Man-Whitney-u Testi Sonuçları

Çalışıyor musunuz		N	S.O	S.T	U	W	Z	p
Problem Çözme Envanteri-ÖnTest	Evet	3	7,33	22,00	16,000	22,000	-1,006	0,315
	Hayır	17	11,06	188,00				
	Total	20						
Problem Çözme Envanteri-SonTest	Evet	3	8,67	26,00	20,000	26,000	-0,585	0,559
	Hayır	17	10,82	184,00				
	Total	20						
Özne İyi Oluş Ölçeği-ÖnTest	Evet	3	14,33	43,00	14,000	167,000	-1,217	0,223
	Hayır	17	9,82	167,00				
	Total	20						
Özne İyi Oluş Ölçeği-SonTest	Evet	3	12,50	37,50	19,500	172,500	-0,636	0,525
	Hayır	17	10,15	172,50				
	Total	20						

Tabloda görüldüğü üzere, Problem Çözme Envanteri Öntest-Sontest ve Özne İyi Oluş Ölçeği Öntest-Sontest sıralamalar ortalamalarının çalışma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Man-Whitney-U sonucunda gruplarının sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>05$).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada yaratıcı drama destekli grup psikoterapisinin özel gereksinimli çocuğu olan annelerin problem çözme ve özne iyi oluş düzeylerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Yaratıcı drama destekli grup psikoterapisi alan katılımcıların problem çözme becerilerinin arttığı saptanmıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar, yaratıcı drama ve grup psikoterapisi içerisinde benzer teknikleri kullanan çalışmalarla uyumludur (Feen-Calligan ve ark., 2020; Şükrü ve ark., 2018; Uzunöz ve Demirhan, 2017; Karakelle, 2019; Sela ve ark., 2019). Özne iyi oluş ölçeği puanları öntest-sontest ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Özne iyi oluşu değerlendirmek amacıyla hazırlanmış programların uygulandığı çalışmalarda pozitif yönde anlamlı ilişki olduğunu ileri süren birçok araştırma bulunmaktadır (Eren ve ark., 2020; Sağkal ve Türnüklü, 2017; Seligman ve ark., 2005; Malkoç, 2011). Bu çalışmada özne iyi oluş düzeyinde anlamlı bir farkın olmaması, bahsi geçen diğer çalışmalarda benzer özne iyi oluş etkinlik programlarının kullanılmamış olmasıyla açıklanabilir. Bu çalışmanın programı katılımcılarla yapılan ön görüşme sonrasında ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmiştir.

Grup terapisi bireylerin farkındalığını, etkileşimi ve kişiler arası ilişkileri arttırmayı hedeflemektedir. İlişkisel deneyimler kişilerde iç görü sağlamaktadır. Dolayısıyla grup terapisi, kişinin

kendini tanımasına ve davranışlarının çevreyi nasıl etkilediğini fark etmesine yardımcı olmaktadır. Duyguların genellikle sözlü olmayan etkinlikler kullanılarak yaratıcı drama yardımıyla somutlaşmış deneyimler haline dönmesi, çatışma çözme konusunda katılımcılara yardımcı olmaktadır (Fellin & ark., 2019). Karakelle (2009), yaratıcı drama sürecinin yetişkin gruplarında farklı düşünme, akıcılık ve esnekliğin iki önemli yönünü geliştirmeye yardımcı olabileceğini bulmuştur. Bu bağlamda yaratıcı drama yardımıyla geliştirilen yetkinlikler yoluyla bu çalışmanın problem çözme becerilerinin artması ile ilgili bulgu önceki açıklamalarla uyumludur.

Scherer ve arkadaşlarının (2019), zihinsel ve gelişimsel geriliği olan çocukların ebeveynlerinin depresyon ve kaygı düzeylerini incelediği meta-analizde; zihinsel engelli çocukların ebeveynleri arasında depresif belirtilerin yüksek olduğu belirlenmiştir. Engellilik düzeyinin artması ve çocuğun komorbid engellerinin var olması ebeveynlerde depresyon semptomlarıyla ilişkili bulunmuştur. Bunun temel nedeni ise artan hastalık şiddetinin daha fazla davranış problemini ve bakım ihtiyacını beraberinde getirmesidir (Machado & ark., 2016). Çalışmada öznel iyi oluş düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunmaması, annelerde olası psikiyatrik destek ihtiyacının karşılanmıyor olmasıyla da açıklanabilir. Ayrıca özel gereksinimli çocukların eğitim ihtiyaçlarının ve destek ihtiyaçlarının giderilmesinde yaşanan eksikliklerin annelerin öznel iyi oluşlarını etkileyen önemli faktörler olduğu göz ardı edilmemelidir.

Drama, fiziksel, zihinsel ve emosyonel bileşenleri bulunan öz denetim ve iş birliği gerektiren bir öğrenme stratejisi olarak tanımlanmaktadır (Akdemir ve Karakuş, 2016; Uzunöz ve Demirhan, 2017). Gerçekçi simülasyon egzersizleri, duygusal zekanın gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Kişi, rol yapma tekniği ile canlandırdığı karakterle empati yapabilmekte ayrıca kendinde ve diğerlerinde duyguların tanınması ve yönetilmesine imkan vermektedir (Adıgüzel, 2006; Nazlıer ve Akoğlu, 2018). Yaratıcı dramanın kişinin eleştirel düşünme becerileri üzerine olumlu etkileri olduğu ileri sürülmektedir (Uzunöz ve Demirhan, 2017). Yaratıcı drama, hayal gücünün yardımıyla hayali roller ve durumlar yaratarak sorunları, fikirleri, duyguları ve olayları keşfetmeye teşvik eden bir araştırma yolculuğudur. Doğaçlama ve rol oynama tekniklerini kullanarak ve bir konuyu canlandırarak çalışmalar yürütülür. Yaratıcı dramanın temel özelliklerinden biri olan doğaçlama, daha çok yaratıcı süreç, günlük sohbetler ve işbirliği gibi bazı özelliklerden oluşur. Andolfi ve arkadaşlarının (2017) çalışmalarında belirtildiği gibi vücut hareketleri ve jestleri, yeni fikirlerin oluşumunu ve duruş, yaratıcı görevlerdeki bir performansı modüle eder, böylece yenilikçi fikirlerin üretilmesini kolaylaştırır.

Alan yazından ve ilgili araştırma sonuçlarından hareketle, özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde eleştirel düşünmeyi geliştirmenin bir yolu yaratıcı drama uygulamaları olabilir. Kişiler düşüncenin yaratıcı yönlerini kullanarak problem çözme ve stres yönetimi konusunda farklı bakış açıları kazanabilirler. Sorunları çözmek için yeni stratejiler kullanabilirler. Ayrıca işbirliği ve iletişim becerileri de grup etkinlikleri ile geliştirilebilir. Etkili ebeveynlikle ilgili yeni iç görüler ve eylemler, ebeveynlerin çocuklarıyla daha kaliteli vakit geçirmelerine yönelik yaratıcı ve daha esnek tutum kazanmalarını destekleyebilir. Özel gereksinimli çocukların annelerine uygulanan yaratıcı drama destekli grup terapisinin ardından katılımcıların problem çözme becerilerinin grup terapisi öncesine göre anlamlı düzeyde yüksek bulunması, kişilerde sorunlarla baş etmede etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Sonuç olarak yaratıcı drama destekli grup terapisinin özel gereksinimli çocukların annelerinde yararlı etkilerinin olabileceği ifade edilebilir. Ayrıca katılımcıların sosyoekonomik düzeyleri, meslekleri ve eğitim düzeyleri, öznel iyi oluşu ve kişinin problem çözme becerilerini

etkileyen önemli değişkenlerdir. Yaşam şartları, amaçlı yaşam etkinlikleri ve genetik faktörler özel iyi oluşun önemli belirleyicileri arasında yer almaktadır. Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, yaşanan yer, medeni durum, ekonomik durum gibi demografik değişkenler yaşam şartları başlığı altında değerlendirilmektedir. Yaşam amaçları belirleme ve bunları gerçekleştirme, sosyal ilişkiler kurma, yardım etme, affedicilik, dini inancın gereklerini yerine getirme gibi faaliyetler, amaçlı yaşam etkinliklerinin kapsamındadır. Kişilik özellikleri de genetik faktörler kapsamında değerlendirilmektedir (Doğan, 2012). Türk toplumunun geleneksel yapısında özellikle özel gereksinimli çocukların bakım sürecinde anneler yalnız kalmakta ve yeterli desteği bulamamaktadır. Boşanmaların olduğu ailelerde özel gereksinimli çocuğun bakımını genellikle anneler sürdürür. Bütün bu önemli dinamiklerin özel iyi oluş ve artan sorunlar üzerinden kişilerin problem çözme becerilerini etkilediği düşünülmektedir.

Katılımcıların duygusal durumları, bilişsel düzeyleri ve bakış açılarının bilinmemesi ayrıca katılımcıların sadece annelerden oluşması çalışmanın kısıtlılıkları arasında yer almaktadır. Bu çalışmada bir karşılaştırma grubunun bulunmaması ve ebeveynlik stilleri, iletişim kalıpları ve ebeveynlik stresi gibi uzun vadeli sonuçların ölçülmemesi de sınırlılıklar arasında yer almaktadır. Özel gereksinimli çocukların ebeveynleri psikolojik, sosyal, ekonomik, eğitim ve kurumlarla ilgili sorunlar ve sosyal izolasyon yaşayabilmektedirler. Ayrıca bu ebeveynlerin en önemli gereksinimlerinden biri bilgi desteğidir (Sucuoğlu, 2010). Ayrıca psikososyal destek ve bakım gereksinimleri bulunmaktadır (Kumaş ve Sümer, 2017). Çalışma esnasında birçok anne bu konuda ihtiyaçlarını dile getirmiştir. Ayrıca katılımcıların deneyimleri üzerinden yapmış oldukları yorumlar, ebeveynlerin gereksinimleri ve olası çözüm önerileri açısından yol göstericidir. Özel gereksinimli çocukların ve ailelerinin yaşam kalitelerini iyileştirme politikaları geliştirilmeli ve bu konuda kurumlar arası iş birliği artırılmalıdır.

Kaynakça

- Adıgüzel, H. Ö. (2006). Yaratıcı drama kavramı, bileşenleri ve aşamaları. *Yaratıcı Drama Dergisi*, Cilt 1 (1), 17-30.
- Adıgüzel, Ö. (2013). *Eğitimde yaratıcı drama* (6. Baskı) Ankara: Pegem Akademi.
- Akdemir, H., Karakuş, M. (2016). Yaratıcı drama yönteminin akademik başarı üzerine etkisi: bir meta-analiz çalışması. *International Journal Of Active Learning*, 1(2), 55-67.
- Amnie, A. G. (2018). Emerging themes in coping with lifetime stress and implication for stress management education. *SAGE Open Medicine*, 6, 2050312118782545.
- Andolfi, V. R., Di Nuzzo, C., Antonietti, A. (2017). Opening the mind through the body: The effects of posture on creative processes. *Thinking Skills and Creativity*, 24, 20-28.
- Arbay, B., Akfırat, F. Ö. (2012). Yaratıcı drama yöntemi ile işitme engelli çocuklarda sosyal beceri geliştirme. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 7(14), 48-62.
- Avşaroğlu, S., Güleş, E. (2019). Özel gereksinimli çocuğa sahip anne babaların yaşam doyumlarının öz-anlaşım ve merhamet düzeyleri açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(1), 365-376.
- Boehm, T. L., Carter, E. W. (2016). A systematic review of informal relationships among parents of individuals with intellectual disability or autism. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 41(3), 173-190.
- Breuer, E., Lee, L., De Silva, M., Lund, C. (2016). Using theory of change to design and evaluate public health interventions: a Systematic review. *Implementation Science*, 11(1), 63.
- Bronfenbrenner, U. (1979) *The Ecology of human development*. London, Harvard University Press.

- Bronfenbrenner, U. (1986) Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Dev Psychol*, 22(6):72
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Deneyisel desenler öntest-sontest kontrol grubu desen ve veri analizi*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Cavkaytar, A. (2018). Özel eğitimde temel kavramlar. *Pegem Atf İndeksi*, 01-18.
- Çankaya, S., Kuzu, A. (2018). Özel eğitime gereksinim duyan çocukları olan ailelere yönelik bir içerik geliştirme uygulaması. *Pegem Atf İndeksi*, 231-258.
- De Wit, E. E., Chakranarayan, C., Bunders-Aelen, J. F., Regeer, B. J. (2018). Learning about parenting together: a programme to support parents with inter-generational concerns in Pune, India. *Contemporary Family Therapy*, 40(1), 68-83.
- Demir Acar, M., Bayat, M. (2019). The Effect of diet-exercise trainings provided to overweight and obese teenagers through creative drama on their knowledge, attitude, and behaviors. *Childhood Obesity*, 15(2), 93-104.
- Demir, K. (2019). Yaratıcı drama etkinlikleriyle uygulanan oryantasyon çalışmalarının değerlendirilmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 14(1), 161-179.
- Doğan, T. (2012). Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(1), 56-64.
- Eren, N., Ergin, D. A., & Tatlı, C. (2020). Yetişkinlerde öznel iyi oluş düzeyini artırmaya yönelik hazırlanan yaratıcı drama temelli eğitim programının etkililiğinin sınanması. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 15(1), 19-33.
- Eripek, S. (2002). *Özel eğitim*. Anadolu Üniversitesi.
- Fellin, L. C., Callaghan, J. E., Alexander, J. H., Harrison-Breed, C., Mavrou, S., Papathanasiou, M. (2019). Empowering young people who experienced domestic violence and abuse: the development of a group therapy intervention. *Clinical child psychology and psychiatry*, 24(1), 170-189.
- Feniger-Schaal, R., Orkibi, H. (2020). Integrative systematic review of drama therapy intervention research. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 14(1), 68.
- Karadağ, E. Çalışkan, N. (2005). *Kuramdan uygulamaya ilköğretimde drama 'oyun ve işleniş örnekleri'*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karakelle, S. (2009). Enhancing fluent and flexible thinking through the creative drama process. *Thinking Skills and Creativity*, 4(2), 124-129.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi* (9. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, D., Eratay, E. (2009). Yetişkin zihin engelli bireylerin sosyal becerilerinin gelişiminde yaratıcı drama yönteminin etkililiğinin incelenmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 4(8), 53-74.
- Kingsnorth, S., Rudzik, A. E., King, G., McPherson, A. C. (2019). Residential immersive life skills programs for youth with disabilities: a case study of youth developmental trajectories of personal growth and caregiver perspectives. *BMC pediatrics*, 19(1), 1-12.
- Köksal Akyol, A. (2003). Drama ve dramanın önemi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. Cilt: 1 (2), s: 179-190.
- Kumaş, Ö. A., Sümer, H. M. (2019). Özel gereksinimli küçük çocuğu olan annelerin öz yetkinlikleri, yılmazlık düzeyleri ve stres düzeyleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(1), 163-173.
- Liu, Q. (2020). The Guidance on the application of creative drama in special education. *In 6th International Conference on Education, Language, Art and Inter-cultural Communication*, (pp. 250-254).
- Machado Junior, S. B., Celestino, M. I. O., Serra, J. P. C., Caron, J., Pondé, M. P. (2016). Risk and protective factors for symptoms of anxiety and depression in parents of children with autism spectrum disorder. *Developmental neurorehabilitation*, 19(3), 146-153.
- Malkoç, A. (2011). Öznel iyi oluş müdahale programının üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeylerine etkisi. TC, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.

- Nazlier, E. N., Akoğlu, G. (2018). Sosyal hizmet eğitiminde yaratıcı dramanın önemi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 13(2), 251-259.
- Nik Adib, N. A., Ibrahim, M. I., Ab Rahman, A., Bakar, R. S., Yahaya, N. A., Hussin, S., & Wan Mansor, W. N. A. (2019). Perceived stress among caregivers of children with autism spectrum disorder: a state-wide study. *International journal of environmental research and public health*, 16(8), 1468.
- Pulos, K. (2020). Narrative and art therapy for students with learning differences: An Integrative Literature Review and Picture Book.
- Sağkal, A. S., Türnüklü, A. (2017). Barış eğitimi programının lise öğrencilerinin öznel iyi oluş ve umut düzeyleri üzerindeki etkileri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 7(47), 69-85.
- Sanders, M. R., Turner, K. M. (2018). The Importance of parenting in influencing the lives of children. *Handbook of Parenting and Child Development Across the Lifespan*, 3-26.
- Scherer, E., Hagaman, A., Chung, E., Rahman, A., O'Donnell, K., Maselko, J. (2019). The Relationship between responsive caregiving and child outcomes: evidence from direct observations of mother-child dyads in Pakistan. *BMC Public Health*, 19(1), 252.
- Sela, T., Livni, T., Feniger-Schaal, R. (2019). The Point of no return: A drama therapy group intervention for parents of children with ADHD. *Drama Therapy Review*, 5(2), 235-249.
- Seligman, M. E., Steen, T. A., Park, N., and Peterson, C. (2005). Positive psychology progress. *American psychologist*, 60(5), 410-421.
- Sucuoğlu, B. (2010). Zihin engelliler ve eğitimleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8(02), 88-90.
- Şenol, F. B., Metin, E. N. (2021). Kaynaştırma uygulaması yapılan okul öncesi sınıflarında drama eğitim programının çocukların etkileşimleri ve sosyal becerileri üzerindeki etkililiğinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*.
- Şükrü, F., Öztürk, M., Kiliç, Ö., İster GüneYTEPE, S., Üçok, A. (2018). Altı aylık kişilerarası grup psikoterapisinin bir toplum ruh sağlığı merkezindeki şizofreni hastalarının işlevselliği üzerine etkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(6).
- Taylan, S. (1990). Heppner'in problem çözme envanterinin uyarılama, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez no: 11910)*.
- Tuzgöl Dost, M. (2004). Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara*.
- Uzunöz, F. S., Demirhan, G. (2017). The Effect of creative drama on critical thinking in preservice physical education teachers. *Thinking Skills and Creativity*, 24, 164-174
- Wang, Q., Ding, F., Chen, D., Zhang, X., Shen, K., Fan, Y., Li, L. (2020). Intervention effect of psychodrama on depression and anxiety: a meta-analysis based on chinese samples. *The Arts in Psychotherapy*, 101661.
- Yücesan, E., Şendurur, Y. (2018). Effects of music therapy, poetry therapy, and creative drama applications on self-esteem levels of college students. *Journal of Poetry Therapy*, 31(1), 26-39.

Ek

Ek: Oturum Örneği

Birinci Oturum

Yer: Psikolojik Danışmanlık Merkezi Çalışma Salonu

Süre: 90 dakika

Konu: Tanışma-Tanıtma

Grup: Yaratıcı Drama geçmişi olmayan 10 kişi

Yöntem: Yaratıcı Drama Destekli Grup Psikoterapisi

Teknik: Rol oynama, doğaçlama

Araç Gereçler: 10 adet A4 kağıt, 10 adet kalem

Kazanımlar:

- Grup katılımcıları birbirinin ismini söyler.
- Grup katılımcıları birbirinin bazı özelliklerini söyler.
- Grup kurallarını ifade eder.
- Yaratıcı dramaya dair fikir edinir.

Süreç

Isınma/Hazırlık

Eğitmen/Psikolog, grup kurallarından, yaratıcı drama ve grup psikoterapisinden kısaca bahseder.

1. Etkinlik

Tüm katılımcılar çemberde ikili olur. Birbirlerine döner. Şarkıyı söyleyerek hareketleri yapar. (Merhaba, girelim kol kola. Oynayalım, gülelim biz bu oyunda). Etkinlik herkes ilk eşine gelene kadar devam eder.

2. Etkinlik

Çemberde adını akımla gönderir. Sağındakinin adını sağa akımla gönderir. 8 gruba ayrılır. Her grup kendi içinde akımı gönderdiği kişinin adını söyleyerek gönderir. Yanınca grup değiştirir.

3. Etkinlik

3'lü grup olunur. A, B, C isimleri alınır. A, B ev sahibi C ise kiracı olur. Bir ebe vardır. 3-2-1 kiracılar dışarı dendiğinde kiracı yeni eve gider. Ev sahipleri gelen kiracının adını bilirse eve girebilir. Sırayla B'ler ve A'lar da kiracı olur. Kiracılar ev sahiplerinden en az birinin adını bilmeli. Kiracılar eve girdiklerinde, en sevdikleri rengi, çocuklarının ismini, ayakkabı numaralarını, en sevdikleri dizi ismini, en son okudukları kitabı, izledikleri filmi paylaşabilirler.

Canlandırma

4. Etkinlik

Eğitmen katılımcıların üçlü grup olmalarını sağlar. Katılımcılar birbirleriyle isim hikayelerini ve en sevdikleri özelliklerini paylaşırlar. Grup olarak sahneye çıkarlar, her biri bir diğerinin hikayesini ve özelliklerini kendi hikayesi ve özelliği gibi anlatırken diğer iki kişi bu anlatımın sözsüz canlandırmasını yapar.

Değerlendirme

5. Etkinlik

Eğitmen katılımcılara verdiği kağıtlara bu zamana kadar atölyede yapılanlarla ilgili hissettiklerini, katılımcılardan kimlerin isimlerini bildiklerini, kimin hikâyesini oynadıklarını ve atölye kuralları ile ilgili akıllarında ne kaldığını yazmalarını ifade ederek isteyen kişilerin süreç sonunda yazdıklarını grupla paylaşmalarını sağlar. Eğitmen gruba teşekkür ederek atölyeyi sonlandırır.

The Effect of Creative Drama Supported Group Psychotherapy on Problem-Solving and Special Well-Being Levels of Moms With Special Needed Children

Zeynep Gümüş Demir¹

Kahraman Güler²

Deniz Sevimli³

Article Info

DOI: 10.21612/yader.2022.001

Article History

Received 27.11.2020
Revised 10.06.2021
Accepted 29.06.2021

Keywords

Creative drama
Problem solving
Subjective well-being
Group psychotherapy

Article Type

Research paper

Abstract

The main purpose of this study is to examine the effect of creative drama supported group psychotherapy on problem solving and subjective well-being levels of mothers who have children with special needs. The sample group of the study consists of a total of 20 mothers of children monitored in a guidance and research center in Istanbul. The research was conducted with a pre-test, post-test quasi-experimental design without a control group. Creative drama supported group psychotherapy was carried out in two groups in 10 sessions, each lasting 90 minutes. Sociodemographic Information Form was used, and Problem-Solving Scale and Subjective Well-Being Scale were applied at the beginning and at the end of creative drama supported group therapy. The Wilcoxon Signed Ranks Test, which is a two dependent variable tests, was used to compare quantitative data and analyze the difference between the two non-parametric groups in analyzing the research data. Mann Whitney U test was used for comparing quantitative data between two non-parametric groups, and Kruskal-Wallis test was used for comparisons of more than two groups. The difference between subjective well-being scale scores pre-test and post-test scores in creative drama supported group psychotherapy was not found statistically significant ($z = -0.747$; $p > .05$). The difference between participants' problem-solving inventory pretest-posttest scores was found to be statistically significant ($z = -.2580$; $p < .05$). According to this result, it can be said that the problem-solving skills of the participants have increased. Creative drama is discussed in this study as a method that can bring important gains for the needs of mothers with children with special needs. In this context, creative drama is considered as a method of working with a group that can contribute to the work done with children with special needs and their families.

1 Ph.D. Uskudar University, Istanbul, Turkey. e-mail: zeynep.gumus@uskudar.edu.tr. ORCID ID:0000-0003-4474-4813

2 Ph.D. Aydın University, Istanbul, Turkey. e-mail: kahramanguler@aydin.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-0049-0658

3 Clinical Psychologist, Istanbul, Turkey. e-mail: desevim@gmail.com ORCID ID: 0000-0001-8502-8843

Introduction

Children with special needs differ from their peers for various reasons in terms of their individual and developmental characteristics and educational qualifications. Parents who have children with special needs experience psychological, social and economic problems (Avşaroğlu & Güleş, 2019). Mothers of children with special needs are often primary caregivers. In this context, it is important for mothers to have subjective well-being, problem-solving skills and manage stress.

Bronfenbrenner's theory of ecological systems is one of the most fundamental approaches to addressing the importance of home, school relationships. At the center of this approach is the child. He considers the four systems that surround and affect the child as Microsystem, Mesosystem, Exosystem and Macrosystem (Bronfenbrenner, 1979). In general, families of individuals with special needs go through the stages of shock, rejection, depression, confusion, guilt, anger, bargaining, acceptance and adaptation (Cavkaytar, 2018). Many theories and practices offer models for the healthy development of individuals with special needs and their families. In this context, creative drama studies for families of individuals with special needs emerge as an important field (Bronfenbrenner, 1986). In this study, creative drama was beneficial as a tool within the scope of group psychotherapy. Special education services in Turkey are carried out in line with the Decree Law No. 573 on Special Education and includes many important contemporary developments in the field of education (Eripek, 2002). Experiencing is an important determinant for more effective learning. In this context, creative drama practices can be considered as a catalyst for individuals to realize, understand and alteration their emotions.

Creative drama is a life practice and is closely related to the personal development of individuals. It helps participants gain thinking, listening, speaking and communication skills, and is effective in gaining life skills such as problem solving and planning (Adıgüzel, 2013). It has been found that creative drama, which creates an active and experiential psychotherapy environment, has a positive effect on individuals with special needs (Feniger-Schaal & Orkibi, 2020). Creative drama also offers participants the opportunity to act instead of just talking about their problems. Role-playing, whether spontaneous or script-based, means the invigorating the roles, and the participants remain in their identities without changing their identities throughout the animation (Kipper & Ritchie, 2003). It is necessary to determine the group dynamics of creative drama, to establish the activity rules and to explain the activities (Liu, 2020).

It has been found that creative drama interventions have positive effects on positive attitude and behavior gains (Demir Acar & Bayat, 2019), and on the development of self-esteem (general self, social self, academic self and parental self-esteem) (Yücesan & Şendurur, 2018). It is seen as an intervention with positive contributions to regulation of emotions, awareness and social interaction (Pulos, 2020; Wang et al., 2020). Many young people living with disabilities lag behind their peers in fulfilling their social roles (Kingsnorth et al., 2019). The parents of specially needed care children experience more stress and care problems (Nik Adib et al., 2019). It is known that parents play an important role in the mentally and physically healthy development of their children (De Wit et al., 2018; Sanders & Toure, 2018). In addition, parenting stress has negative effects on the development of children. When people are stressed or anxious, it becomes difficult for them to display an empathetic attitude (De Wit et al., 2018). Parents face difficulties in accepting and caring for their children with special needs (Nik Adib et al., 2019).

Measuring the impact of an intervention on behavioral changes of participants is closely related to social conditions (Breuer et al., 2016). It is asserted that the activity-based approach, which includes role playing, interactive games and discussions, helps to create a safe space for parents and create a real culture of change (De Wit et al., 2018). In studies in which drama is used for therapy purposes, it is claimed that the specific integration of play and concretization techniques enables people to better recognize and understand strong emotions and behaviors in themselves and others (Rose, 2020).

The drama leader determines the process according to the purpose of the work to be done and the structure of the group. In addition, the drama leader has to follow certain structured stages. Creative drama activities enable participants to learn about critical thinking, problem solving, cooperation, communication, creativity and self-awareness. One of the most important components of communication in creative drama practices is the effective use of body and senses (Adıgüzel, 2006). In recent years, it has been observed that creative drama has become more common in the education and socialization of individuals with special needs, as well as in the education of their families (Şenol and Metin, 2021).

Research and projects carried out to reduce the negative effects of parents on children and to promote competent parenting have the potential to be of great benefit to the entire society. Previous research has emphasized the special importance of emotional support, although other types of support can be shared within friendships (Boehm & Carter, 2016). Due to negative childhood experiences, individuals may experience various physical, mental and social health problems throughout their lives. Understanding individuals' reactions to stress and coping strategies is as important as the causes of stress (Amine, 2018). Some studies conducted in Turkey reveal the effectiveness of the creative drama method in the development of social skills of individuals with special needs (Arbay, Akfirat, 2012; Kaya & Eratay, 2009). In terms of family education, a Family Education Program in Teaching Self-Care and Domestic Skills to the Mentally Handicapped (PEP), Program for Gaining Effective Communication Skills for Mothers of Children with Developmental Disabilities when Working with Education Specialists, Father Support Program (FADEP), Mother Support Program (ADEP), Family Information and Support Education Program (E-ABDEP) can be given as an example (Cavkaytar, 2018; Çankaya & Kuzu, 2018).

Method

Research Method

The research was carried out in a quasi-experimental design without creating a pre-test post-test control group. This pattern is that participants are subjected to measurement related to the dependent variable before and after the experimental study. The quasi-experimental design is the experimental design used when it is not possible to control all the variables (Büyüköztürk, 2007; Karasar, 1999, p. 86). Before the program, volunteer parents were given detailed information about the program through a semi-structured interview. The preliminary interview enabled the collection of data on the problems experienced by the participants. Each interview was conducted by a specialist psychologist and lasted for 20-30 minutes. At the end of the interviews, a common topic list was created and the topics to be covered in the sessions in this context were determined as communication

skills, problem solving and stress management skills, emotion-oriented coping, awareness, effective disciplinary practices, consideration of children's developmental needs, recognition of positive child behavior. In the study, the participants were divided into two groups. The Sociodemographic Information Form was filled by the researchers through face-to-face interviews. Problem Solving Inventory (PSI) and Subjective Well-Being Scale pre-test before applying creative drama supported group psychotherapy; After the study process ended, it was applied as a post-test.

The creative drama application was carried out in several stages and the stages to be followed in the structuring of the activity; warm-up-preparation activities, animation (main study) and evaluation-discussion activities (Adıgüzel, 2006; Akyol, 2003; Karadağ and Çalışkan, 2005). A spontaneous and creative attitude was followed in these stages, which took place under the guidance of the group manager. In the second stage, some problems and difficulties expressed by the participants were studied. This study continued in the form of creating the characters suitable for the participant profile and playing the animations on the created characters. The last stage consisted of the participants sharing their feelings and experiences. After the creative drama process, the whole session was evaluated therapeutically and different evaluations were made within the group psychotherapy process. It would be a great misconception that only creative drama is used in the sessions. In all workshops, the creative drama process was evaluated as a tool in the group psychotherapy process. The creative drama group, which aims to provide a transformative experience on the participants, was completed in 10 sessions under the leadership of a clinical psychologist trained and experienced in creative drama, in a fictional world and through the characters created. Participants in the group formed a bond by listening to each other and learning from each other. The positive group dynamics that result from this situation support the participants to develop new parenting behaviors and coping strategies. The fact that individuals in the group share with those who have similar problems with them makes them feel that they are not alone, and this is an important sharing. With these sharings, they can develop common solutions to their feelings, thoughts and behaviors that they have problems with. It also supports parents to establish more effective relationships with their children. The work that aims to create change in parents encourages taking responsibility. At the end of each session, positive and negative emotional processes of the participants and suggestions for improvement were taken. Homework assignments were given to the participants for the adaptation of new experiences and changes to daily life. Interviews and group meetings were held in a private consultancy center in Istanbul.

Participants

The study group of the research consists of 20 people in total, consisting of mothers of children followed in a guidance and research center in Istanbul. Participants were informed that they had the right to withdraw from the study whenever they wanted, and their informed consent that they volunteered was obtained in writing. Participants were evaluated before and after creative drama-supported group psychotherapy, and scales were applied before starting group therapy and after the therapy was ended.

Data Collection

Sociodemographic Information Form: The form created by the researchers includes information such as age, gender, education level, marital status, employment status and social security status.

Problem Solving Inventory (PSI): It was developed by Heppner and Petersen in 1982. It aims to measure how individuals react to the problems they encounter. In the scale consisting of 35 items, 32 items are evaluated. The scale is scored as a six-point Likert scale. Adaptation studies to Turkish culture were carried out by Taylan (1990) and Şahin, Şahin and Heppner (1993). The Cronbach's alpha coefficient of the scale is .86. A high score indicates that the perception of problem-solving skills is low.

Subjective Well-Being Scale: Subjective well-being scale developed by Tuzgöl-Dost (2004) consists of 46 items. The score that can be obtained from the scale varies between 46 and 230. 26 of the scale items are in the form of positive statements and 20 of them are in the form of negative statements. The scale aims to determine subjective well-being levels by determining the frequency and intensity of positive and negative emotions with the cognitive evaluations of individuals about their lives. The scale is scored as a five-point Likert scale. The internal consistency coefficient of the scale is .93, and the reliability coefficient is .86. A high score from the scale indicates a high level of subjective well-being.

Data Analysis

While analyzing the data obtained in this study, the data were entered into the computer as numerical expressions and statistical analyzes were made using the Statistical Package Program for Social Sciences (Statistical Program for Social Sciences-SPSS 25.0). Before starting the analysis, the data were examined in terms of normal distribution. Non-Parametric tests were applied because the sample number was less than 30 for the analysis of the normality distribution of the research variables in the sample group. The applied analysis was based on a 95% confidence level. The Wilcoxon Signed Orders Test, which is two dependent variable tests, was used to analyze the difference between the two non-parametric groups in the comparison of quantitative data. The Mann Whitney U test was used to compare non-parametric quantitative data, and the Kruskal-Wallis test was used for comparisons of more than two groups.

Research and Publication Ethics

Since the data of this study was collected in 2019, the permission of the Ethics Committee is not required. The research was carried out in accordance with all the rules specified in the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive". None of the actions specified in the second part of the said directive, titled "Acts Contrary to Scientific Research and Publication Ethics", took place.

Results

In this section, the findings obtained from the demographic information form prepared by the researcher are included.

Table 1. *Distribution of the Sample Group by Demographic Variables*

		f	%
Age	25-35	8	40,0
	36-45	7	35,0
	45 and above	5	25,0
	Total	20	100,0
Gender	Female	20	100,0
Marital Status	Married	20	100,0
How many children	1	4	20,0
	2	10	50,0
	3	3	15,0
	4	1	5,0
	5	1	5,0
	Total	19	95,0
Lost		1	5,0
Total		20	100,0
Job	Employee	1	5,0
	Housewife	18	90,0
	Total	19	95,0
Lost		1	5,0
Total		20	100,0
Education Status	Analphabet	1	5,0
	Literate	1	5,0
	Primary School	10	50,0
	Middle School	4	20,0
	High School	3	15,0
	undergraduate-graduate	1	5,0
	Total	20	100,0
Social Security	Yes	18	90,0
	No	1	5,0
	Total	19	95,0
Lost		1	5,0
Total		20	100,0
Do you work	Yes	3	15,0
	No	17	85,0
	Total	20	100,0
Any discomfort	Yes	8	40,0
	No	12	60,0
	Total	20	100,0

As seen in the table, 40.0% of the study group is between the ages of 25-35, 35.0% are between the ages of 36-45, 25.0% are 45 and over, 100.0% are women, 100.0% are married, 20.0% have 1 child, 50.0% have 2 children, 15.0% have 3 children, 5.0% have 4 children, 5.0% have 5 children, 5.0% are workers, 90.0% are housewives, 5.0% are illiterate, 5.0% are literate, 50.0% are primary school graduates, 20.0% are secondary school graduates, 15.0% are high school graduates, 5.0% are undergraduate-postgraduate degrees, 90.0% have social security, 5.0% no social security, 15.0% work, 85.0% do not work, 40.0% have any ailment, 60.0% do not have any discomfort.

Table 2. *The Results of the Non-Parametric Wilcoxon Signed Orders Test Performed to Determine Whether There Is A Significant Difference Between Pretest-Posttest Means of the Subjective Well-Being Scale*

		N	S.O	S.T	Z	p
Subjective Well-Being Scale-Posttest	Negative Ranks	9 ^a	9,44	85,00	-,747	0,455
Subjective Well-Being Scale- Pretest	Positive Ranks	11 ^b	11,36	125,00		
	Equal	0 ^c				
	Total	20				

- a. Subjective Well-Being Scale-Posttest < Subjective Well-Being Scale-Pretest
- b. Subjective Well-Being Scale-Posttest > Subjective Well-Being Scale-Pretest
- b. Subjective Well-Being Scale-Posttest = Subjective Well-Being Scale-Pretest

As can be seen in the table, the Non-Parametric Wilcoxon Marked Ranks test was applied to determine whether the subjective well-being scale scores pretest-posttest mean scores show a significant difference. As a result, the difference between the means of the rankings was not statistically significant ($z=-0.747$; $p>.05$).

Table 3. *Results of the Non-Parametric Wilcoxon Signed Orders Test Performed to Determine Whether There Is A Significant Difference Between the Problem Solving Inventory Pretest-Posttest Means*

		N	S.O	S.T	Z	p
Problem Solving Inventory-Posttest	Negative Ranks	15 ^a	11,60	174,00	-2,580	0,010
Problem Solving Inventory-Pretest	Positive Ranks	5 ^b	7,20	36,00		
	Equal	0 ^c				
	Total	20				

- a. Problem Solving Inventory-PostTest < Problem Solving Inventory-PreTest
- b. Problem Solving Inventory-PostTest > Problem Solving Inventory-PreTest
- c. Problem Solving Inventory-PostTest = Problem Solving Inventory-PreTest

As seen in the table, Non-Parametric Wilcoxon Signed Ranks were applied to determine whether the pretest-posttest mean scores of the problem-solving inventory showed a significant difference. as a result, the difference between the means of the rankings was statistically significant ($z=-.2,580$; $p<.05$). According to this result, it is seen that the post-test scores are lower. From this, we can say that the problem-solving skills of the sample have increased.

Table 4. *The Results of the Non-Parametric Kruskal-Wallis Test Performed for the Comparison of the Pretest-Posttest and Subjective Well-Being Scale Pretest-Posttest Scores of the Problem-Solving Inventory by Age Variable*

		N	S.O	X2	Sd.	p
Problem Solving Inventory-Pretest	25-35	8	11,88	1,189	2	0,552
	36-45	7	10,57			
	45 and above	5	8,20			
	Total	20				
Problem Solving Inventory-Posttest	25-35	8	12,69	2,286	2	0,319
	36-45	7	10,00			
	45 and above	5	7,70			
	Total	20				
Subjective Well-Being Scale-Pretest	25-35	8	8,00	5,268	2	0,072
	36-45	7	9,71			
	45 and above	5	15,60			
	Total	20				
Subjective Well-Being Scale-Posttest	25-35	8	10,81	0,279	2	0,870
	36-45	7	11,00			
	45 and above	5	9,30			
	Total	20				

As it is seen in the table, Kruskal Wallis-H was applied to determine whether the mean scores of the Problem-Solving Inventory Pretest-Posttest and Subjective Well-Being Scale Pretest-Posttest rankings show a significant difference according to the age variable. As a result, the difference between the mean rankings of the groups was not statistically significant ($p>05$).

Table 5. *Non-Parametric Man-Whitney-u Test Results for Comparison of Problem-Solving Inventory Pretest-Posttest and Subjective Well-Being Scale Pretest-Posttest Scores by Known Discomfort Variable*

Any inconvenience		N	S.O	S.T	U	W	Z	p
Problem Solving Inventory-Pretest	Yes	8	7,75	62,00	26,000	62,000	-1,697	0,090
	No	12	12,33	148,00				
	Total	20						
Problem Solving Inventory-Posttest	Yes	8	8,25	66,00	30,000	66,000	-1,396	0,163
	No	12	12,00	144,00				
	Total	20						
Subjective Well-Being Scale-Pretest	Yes	8	10,75	86,00	46,000	124,000	-0,154	0,877
	No	12	10,33	124,00				
	Total	20						
Subjective Well-Being Scale-Posttest	Yes	8	8,88	71,00	35,000	71,000	-1,004	0,315
	No	12	11,58	139,00				
	Total	20						

As it is seen in the table, Man-Whitney-u was used to determine whether the mean scores of the Problem-Solving Inventory Pretest-Posttest and Subjective Well-Being Scale Pretest-Posttest rankings differed significantly according to the known discomfort variable. As a result, the difference between the mean rankings of the groups was not statistically significant ($p>05$).

Table 6. *Non-Parametric Man-Whitney-u Test Results for Comparison of Problem-Solving Inventory Pretest-Posttest and Subjective Well-Being Scale Pretest-Posttest Scores by Working Status Variable*

Do you work		N	S.O	S.T	U	W	Z	p
Problem Solving Inventory-Pretest	Yes	3	7,33	22,00	16,000	22,000	-1,006	0,315
	No	17	11,06	188,00				
	Total	20						
Problem Solving Inventory-Posttest	Yes	3	8,67	26,00	20,000	26,000	-0,585	0,559
	No	17	10,82	184,00				
	Total	20						
Subjective Well-Being Scale-Pretest	Yes	3	14,33	43,00	14,000	167,000	-1,217	0,223
	No	17	9,82	167,00				
	Total	20						
Subjective Well-Being Scale-Posttest	Yes	3	12,50	37,50	19,500	172,500	-0,636	0,525
	No	17	10,15	172,50				
	Total	20						

As can be seen in the table, Man-Whitney-u was applied to determine whether the mean scores of the Problem-Solving Inventory Pretest-Posttest and Subjective Well-Being Scale Pretest-Posttest rankings show a significant difference according to the variable of employment status. As a result, the difference between the mean rankings of the groups was not statistically significant ($p>05$).

Discussion, Conclusion and Recommendations

In this study, it is aimed to examine the effect of creative drama supported group psychotherapy on problem solving and subjective well-being levels of mothers of special needs children. It is determined that the problem-solving skills of the participants who received creative drama supported group psychotherapy increased. Our results are consistent with studies using similar techniques in creative drama and group psychotherapy (Feen-Calligan et al.,2020; Şükrü et al., 2018; Uzunöz & Demirhan, 2017; Karakelle, 2019; Sela et al., 2019). The difference between the pretest-posttest mean scores of the subjective well-being scale was not statistically significant. There are many studies suggesting that there is a significant positive relationship in studies in which programs designed to assess subjective well-being are applied (Eren et al.,2020; Sağkal & Türnüklü, 2017; Seligman et al., 2005; Malkoç, 2011). The lack of a significant difference in the level of subjective well-being in this study can be explained by the fact that similar *subjective well-being activity programs* were not used in the other studies mentioned. The program of this study was determined in line with the needs of the participants after the preliminary interview.

Group therapy aims to increase individuals' awareness, interaction and interpersonal relationships. Relational experiences provide insight into people. Therefore, group therapy helps the

person know himself/herself and to realize how his/her behavior affects the environment. We used activities where emotions are usually not verbal, turning them into embodied experiences with the help of creative drama in conflict resolution (Fellin et al., 2019). Karakelle (2009) found that the creative drama process can help develop two important aspects of divergent thinking, fluency and flexibility in adult groups. In this context, the finding of this study about the increase in problem solving skills through the competencies developed with the help of creative drama is consistent with the previous explanations.

Scherer et al. (2019) in a meta-analysis examining depression and anxiety levels in parents of children with mental and developmental delays; It has been reported that depressive symptoms are high in parents of mentally retarded children. Increased level of disability and the presence of comorbid disabilities of the child were associated with depression symptoms in parents. The main reason for this is that increasing disease severity brings with it more behavioral problems and the need for care (Machado et al., 2016). The absence of a statistically significant difference in subjective well-being levels in the study can also be explained by the fact that the possible psychiatric support needs of the mothers are not supply. In addition, it should not be ignored that deficiencies in providing the educational needs and support needs of children with special needs are important factors affecting the subjective well-being of mothers.

Drama is defined as a learning strategy that requires self-control and cooperation with physical, mental and emotional components (Akdemir & Karakuş, 2016; Uzunöz & Demirhan, 2017). Realistic simulation exercises contribute to the development of emotional intelligence. With the role-playing technique, the person can empathize with the character he/she plays, and allows him/her to recognize and manage his/her emotions in himself/herself and others (Adigüzel, 2006; Nazlier & Akoğlu, 2018). It is claimed that creative drama has positive effects on one's critical thinking skills (Uzunöz & Demirhan, 2017). Creative drama is a research journey that encourages exploration of problems, ideas, feelings and events by creating imaginary roles and situations with the help of imagination. By using improvisation and role-playing techniques, studies are carried out by animating a subject. Improvisation, which is one of the main features of creative drama, mostly consists of some features such as creative process, daily conversations and cooperation. As noted in the work of Andolfi et al., (2017), body movements and gestures modulate the generation of new ideas and a performance in posture-creating tasks, thus facilitating the generation of innovative ideas.

Based on the literature and related research results, creative drama practices can be a way to develop critical thinking in parents with children with special needs. People can gain different perspectives on problem solving and stress management by using the creative aspects of thinking. They can use new strategies to solve problems. In addition, cooperation and communication skills can be developed through group activities. New insights and actions on effective parenting can reinforce parents to take a creative and more flexible attitude towards spending more quality time with their children. The fact that the problem-solving skills of the participants were significantly higher after the creative drama-supported group therapy applied to the mothers of children with special needs compared to before the group therapy can be interpreted as being effective in coping with the problems. As a result, it can be stated that creative drama supported group therapy may have beneficial effects on mothers of children with special needs. In addition, the socioeconomic levels, occupations and education levels of the participants are important variables that affect the subjective

well-being and problem-solving skills of the individual. Living conditions, purposeful life activities and genetic factors are among the important determinants of subjective well-being. Demographic variables such as age, gender, educational status, place of residence, marital status, economic status are evaluated under the heading of living conditions. Activities such as determining and realizing life goals, establishing social relations, helping, forgiveness, fulfilling the requirements of religious belief are within the scope of purposeful life activities. Personality traits are also evaluated within the scope of genetic factors (Doğan, 2012). In the traditional structure of Turkish society, especially in the care process of children with special needs, mothers are left alone and cannot find sufficient support. In families with divorce, mothers usually take care of children with special needs. It is thought that all these important dynamics affect problem-solving skills through subjective well-being and increasing problems.

The fact that the emotional states, cognitive levels and perspectives of the participants are not known and that the participants are only mothers are among the limitations of the study. Limitations in this study include the absence of a comparison group and the inability to measure long-term outcomes such as parenting styles, communication patterns, and parenting stress. Parents of children with special needs may experience psychological, social, economic, educational and institutional problems and social isolation. Moreover, one of the most important needs of these parents is information support (Sucuoğlu, 2010). There are also psychosocial support and care needs (Kumaş & Sümer, 2017). During the study, many mothers expressed their needs in this regard. In addition, the comments made by the participants based on their experiences are guiding in terms of parents' needs and possible solution suggestions. Policies to improve the quality of life of children with special needs and their families should be developed and cooperation between institutions should be increased in this regard.

Resources

- Adıgüzel, H. Ö. (2006). Creative drama concept, components and stages. *Creative Drama Journal*, Cilt 1 (1), 17-30.
- Adıgüzel, Ö. (2013). *Creative drama in education* (6th Edition) Ankara: Pegem Akademi.
- Akdemir, H., & Karakuş, M. (2016). The effect of creative drama method on academic achievement: a meta-analysis study. *International Journal of Active Learning*, 1(2), 55-67.
- Amnie, A. G. (2018). Emerging themes in coping with lifetime stress and implication for stress management education. *SAGE Open Medicine*, 6, 2050312118782545.
- Andolfi, V. R., Di Nuzzo, C., & Antonietti, A. (2017). Opening the mind through the body: The effects of posture on creative processes. *Thinking Skills and Creativity*, 24, 20-28.
- Arbay, B., & Akfırat, F. Ö. (2012). Social skill development in hearing impaired children with creative drama method. *Creative Drama Journal*, 7(14), 48-62.
- Avşaroğlu, S., & Güleş, E. (2019). Investigation of life satisfaction of parents with children with special needs in terms of self-compassion and compassion levels. *Kastamonu Journal of Education*, 27(1), 365-376.
- Boehm, T. L., & Carter, E. W. (2016). A Systematic review of informal relationships among parents of individuals with intellectual disability or autism. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 41(3), 173-190.
- Breuer, E., Lee, L., De Silva, M., & Lund, C. (2016). Using theory of change to design and evaluate public health interventions: a systematic review. *Implementation Science*, 11(1), 63.

- Bronfenbrenner, U. (1979) *The Ecology of human development*. London, Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1986) Ecology of the family as a context for human development: research perspectives. *Dev Psychol*, 22(6):72
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Experimental designs pretest-posttest control group pattern and data analysis*. Ankara: Pegem A Publishing.
- Çankaya, S., & Kuzu, A. (2018). A Content development application for families with children who need special education. *Pegem Citation Index*, 231-258.
- De Wit, E. E., Chakranarayan, C., Bunders-Aelen, J. F., & Regeer, B. J. (2018). Learning about parenting together: a programme to support parents with inter-generational concerns in Pune, India. *Contemporary Family Therapy*, 40(1), 68-83.
- Demir Acar, M., & Bayat, M. (2019). The Effect of diet-exercise trainings provided to overweight and obese teenagers through creative drama on their knowledge, attitude, and behaviors. *Childhood Obesity*, 15(2), 93-104.
- Demir, K. (2019). Evaluation of orientation studies applied with creative drama activities. *Creative Drama Journal*, 14(1), 161-179.
- Doğan, T. (2012). Five factor personality traits and subjective well-being. *Doğuş University Journal*, 14(1), 56-64.
- Eren, N., Ergin, D. A., & Tatlı, C. (2020). Testing the effectiveness of the creative drama based education program to increase subjective well-being levels in adults. *Creative Drama Journal*, 15(1), 19-33.
- Eripek, S. (2002). *Special education*. Anadolu University.
- Fellin, L. C., Callaghan, J. E., Alexander, J. H., Harrison-Breed, C., Mavrou, S., & Papatthasiou, M. (2019). Empowering young people who experienced domestic violence and abuse: the development of a group therapy intervention. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 24(1), 170-189.
- Feniger-Schaal, R., & Orkibi, H. (2020). Integrative systematic review of drama therapy intervention research. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 14(1), 68.
- Karadağ, E. & Çalışkan, N. (2005). *Drama in primary education from theory to practice 'examples of play and processing'*. Ankara: Memoir Publishing.
- Karakelle, S. (2009). Enhancing fluent and flexible thinking through the creative drama process. *Thinking Skills and Creativity*, 4(2), 124-129.
- Karasar, N. (1999). *Scientific research method* (9th Edition). Ankara: Nobel Publication.
- Kaya, D., & Eratay, E. (2009). Investigation of the effectiveness of creative drama method in the development of social skills of adults with intellectual disabilities. *Creative Drama Journal*, 4(8), 53-74.
- Kingsnorth, S., Rudzik, A. E., King, G., & McPherson, A. C. (2019). Residential immersive life skills programs for youth with disabilities: a case study of youth developmental trajectories of personal growth and caregiver perspectives. *BMC Pediatrics*, 19(1), 1-12.
- Köksal Akyol, A. (2003). Drama and importance of drama. *Turkish Journal of Educational Sciences*. Cilt: 1 (2), s: 179-190.
- Kumaş, Ö. A., & Sümer, H. M. (2019). Determining the relationships between self-efficacy, resilience levels and stress levels of mothers with special needs young children. *Kastamonu Journal of Education*, 27(1), 163-173.
- Liu, Q. (2020). The Guidance on the application of creative drama in special education. In 6th International Conference on Education, *Language, Art and Inter-cultural Communication*, (pp. 250-254).
- Machado Junior, S. B., Celestino, M. I. O., Serra, J. P. C., Caron, J., & Pondé, M. P. (2016). Risk and protective factors for symptoms of anxiety and depression in parents of children with autism spectrum disorder. *Developmental Neurorehabilitation*, 19(3), 146-153.

- Malkoç, A. (2011). *The Effect of the subjective well-being intervention program on the subjective well-being levels of university students*. TC, Marmara University, Institute of Educational Sciences, Department of Educational Sciences, Department of Psychological Counseling and Guidance, PhD Thesis, Istanbul.
- Nazlier, E. N., & Akoğlu, G. (2018). The Importance of creative drama in social work education. *Creative Drama Journal*, 13(2), 251-259.
- Nik Adib, N. A., Ibrahim, M. I., Ab Rahman, A., Bakar, R. S., Yahaya, N. A., Hussin, S., & Wan Mansor, W. N. A. (2019). Perceived stress among caregivers of children with autism spectrum disorder: A state-wide study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(8), 1468.
- Pulos, K. (2020). *Narrative and art therapy for students with learning differences: An integrative literature review and picture book*. Unpublished Master of Arts Thesis, Indiana University.
- Rose, K. A. (2020). *Quieting the buzz: drama therapy and mindfulness in the classroom, an intervention*. Unpublished Master of Arts Thesis. Lesley University, Expressive Therapies Department
- Sağkal, A. S., & Türnüklü, A. (2017). The Effect of the peace education program on the subjective well-being and hope levels of high school students. *Turkish Journal of Psychological Counseling and Guidance*, 7(47), 69-85.
- Sanders, M. R., & Turner, K. M. (2018). The Importance of parenting in influencing the lives of children. *Handbook of Parenting and Child Development Across the Lifespan*, 3-26.
- Scherer, E., Hagaman, A., Chung, E., Rahman, A., O'Donnell, K., & Maselko, J. (2019). The Relationship between responsive caregiving and child outcomes: evidence from direct observations of mother-child dyads in Pakistan. *BMC Public Health*, 19(1), 252.
- Sela, T., Livni, T., & Feniger-Schaal, R. (2019). The Point of no return: A drama therapy group intervention for parents of children with ADHD. *Drama Therapy Review*, 5(2), 235-249.
- Seligman, M. E., Steen, T. A., Park, N., and Peterson, C. (2005). Positive psychology progress. *American Psychologist*, 60(5), 410-421.
- Sucuoğlu, B. (2010). The Mentally handicapped and their education. Ankara University Faculty of Educational Sciences, *Journal of Special Education*, 8(02), 88-90.
- Şenol, F. B., & Metin, E. N. (2021). Investigation of the effectiveness of drama education program on children's interactions and social skills in preschool classes with Inclusion Application. *Education and Science*.
- Şükrü, F., Öztürk, M., Kiliç, Ö., İster Güneytepe, S., & Üçok, A. (2018). The Effect of six months of interpersonal group psychotherapy on the functioning of patients with schizophrenia in a community mental health center. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 19(6).
- Taylan, S. (1990). *Adaptation, reliability and validity studies of Heppner's problem solving inventory*. Unpublished Master Thesis. Accessed from YÖK Thesis Center database (Thesis no: 11910).
- Tuzgöl Dost, M. (2004). *Subjective well-being levels of university students*. Master Thesis, Hacettepe University, Ankara.
- Uzunöz, F. S., & Demirhan, G. (2017). The Effect of creative drama on critical thinking in preservice physical education teachers. *Thinking Skills and Creativity*, 24, 164-174
- Wang, Q., Ding, F., Chen, D., Zhang, X., Shen, K., Fan, Y., & Li, L. (2020). Intervention effect of psychodrama on depression and anxiety: a meta-analysis based on Chinese samples. *The Arts in Psychotherapy*, 101661.
- Yücesan, E., & Şendurur, Y. (2018). Effects of music therapy, poetry therapy, and creative drama applications on self-esteem levels of college students. *Journal of Poetry Therapy*, 31(1), 26-39.

Appendix

Appendix 1: Creative Drama Supported Group Psychotherapy Program

First Session

Place: Psychological Counseling Center Study Hall

Duration: 90 minutes

Subject: Meet-Recognition

Group: 10 people without a Creative Drama background

Method: Creative Drama Supported Group Psychotherapy

Technique: Role playing, improvisation

Tools: 10 pieces of A4 paper, 10 pieces of pencils

Achievements:

- Group participants say each other's names.
- Group participants say some characteristics of each other.
- Expresses group rules.
- Gains ideas about creative drama.

Warm-up/Preparation

Trainer/Psychologist briefly talks about group rules, creative drama and group psychotherapy.

1. Activity

All participants become pairs in the circle. They turn to each other. He makes the movements by singing the song (Hello, let's go in arm in arm. Let's play, laugh in this game). The event continues until everyone comes to their first spouse.

2. Activity

It sends its name in the circle with a current. It sends the name of the one on its right with a current to the right. The group is divided into 8 groups. Each group sends the stream by saying the name of the person it sends. When the person fails in the game, she/he changes his/her group.

3. Activity

Participants form a group of 3. The names A, B, C are taken. A, B is the landlord and C is the tenant. There is a midwife. 3-2-1 When the tenants are told to go out, the tenant goes to the new house. If the landlord knows the name of the incoming tenant, they can enter the house. B's and A's in turn become tenants. Tenants must know the name of at least one of the landlords.

When tenants enter the house, they can share their favorite color, the name of their child, their shoe size, the name of their favorite TV series, the last book they read, the movie they watched.

Animation

4. Activity

The leader ensures that the participants form a group of three. Participants share their name stories and favorite traits with each other. They appear on stage as a group, each telling the other's story and features as their own story and feature, while the other two perform non-verbal enactments of this narrative.

Evaluation

5. Activity

On the papers given to the participants, the leader asks them to indicate how they feel about what has been done in the workshop so far, the names of the participants, whose story they played, and what they remember about the workshop rules. Then, the leader allows them who want to share what they wrote with the group at the end of the process.

The trainer ends the workshop by thanking the group.

